

AUTOR

mgr Klaudia Oleksiak

k.oleksiak@akademia.mil.pl

Wydział Zarządzania i Dowodzenia, ASzWoj

UNIA EUROPEJSKA WOBEC ZAGROŻEŃ PŁYNĄCYCH Z FEDERACJI ROSYJSKIEJ

*Słowa kluczowe: bezpieczeństwo europejskie,
zagrożenia Unii Europejskiej, Wspólna Polityka Bezpieczeństwa
i Obrony, relacje Rosja-Unia Europejska, stosunki międzynarodowe*

Wstęp

W niniejszym artykule autorka przedstawi ewolucję stosunków europejsko-rosyjskich, które poddała analizie, uwzględniając najświeższe zmiany polityczne, społeczne i gospodarcze zachodzące w Rosji. Na podstawie swojej wiedzy postawiła hipotezę, w której przypuszcza, że prowadzona przez Federację Rosyjską polityka zagraniczna obniża poziom bezpieczeństwa Unii Europejskiej poprzez działania polityczne, militarne i społeczne. Co więcej autorka przewiduje, iż destabilizującymi działaniami zagrożone są także inne kraje, przede wszystkim kraje basenu Morza Bałtyckiego. Treść artykułu zawiera odpowiedź na pytanie (problem badawczy): *Jakie niebezpieczeństwa mogą zagrażać Unii Europejskiej w związku z ekspansywną polityką zagraniczną Federacji Rosyjskiej?* Przedstawione poniżej konkluzje stanowią materiał wyjściowy do kolejnych etapów badawczych.

Relacje Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską

Unia Europejska wraz z Federacją Rosyjską kształtują zarówno scenę europejską, jak i światową. Niewątpliwie piastują rolę gigantów politycznych o bogatej historii, różniących się walorami geograficznymi, tożsamością polityczną oraz kulturową. Wzajemna współpraca od lat przybiera formę sinusoidy, bogatej w okresy przykładowego współdziałania, pokoju i harmonii oraz konfliktów, wzajemnych uprzedzeń, nienawiści i długotrwałych sporów. Pomimo dzielących różnic od lat współdziałają ze sobą w wielu dziedzinach, podkreślając jednak najbardziej wzajemne partnerstwo w obszarze gospodarczym. Dwustronną współpracę rozpoczęły

na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Unia Europejska zdała sobie sprawę z konieczności współpracy - wymagały tego zmiany polityczne, społeczne oraz kulturowe ówczesnej sytuacji na arenie międzynarodowej. Natomiast Federacja Rosyjska jako sukcesor byłego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich pretendowała do odgrywania znaczącej roli w kształtowaniu polityki światowej. Jak wcześniej nadmieniono główną płaszczyzną współpracy są do dziś powiązania gospodarcze, jednak obydwie strony starały się tę płaszczyznę poszerzać, współpracując zarówno w dziedzinie gospodarki, polityki, w obszarach społecznych, jak i kulturalnych. Rozwijana współpraca pomogła w wypracowaniu form dialogu, doprowadziła do rozbudowy wzajemnych sieci powiązań oraz mechanizmów współpracy w wielu dziedzinach. Pomimo kształtowania wzajemnych stosunków od prawie trzydziestu lat do dziś nie udało się jednak wypracować długoterminowej koncepcji bilateralnych relacji, a osiągnięty poziom kontaktów sprowadza się do ciągłej konieczności ich regulowania.

Wzajemne korelacje do dziś nie mają jednoznacznego charakteru, współpraca spleta się z nieodzowną rywalizacją, eurofobia miesza się z *eurofilią*, rusofobia z rusofilią, a to wszystko wynika z różnic, których należy doszukiwać się w przeszłości. Oba podmioty pozostają niezwykle złożone, zatem wzajemne kontakty są kształtowane przez liczne, różnorodne czynniki, zaczynając od tych nieskomplikowanych, do których można zaliczyć turystykę, kończąc na wielkim biznesie, powiązaniach politycznych oraz wpływach państwowych¹.

Rosja od początku trwania wzajemnej współpracy traktowana była przez Unię Europejską jako partner strategiczny w stosunkach międzynarodowych oraz jako najważniejszy z sąsiadów. Pojawiały się jednak trudności z oceną realnych intencji Federacji Rosyjskiej - jej rzeczywistych możliwości, siły oraz ze zrozumieniem rosyjskich interesów, które bardzo często kolidują z interesami zachodnich demokracji. Stanowisko Rosji w stosunku do tendencji prozachodnich wielokrotnie zmieniano, co nierozważalnie wiąże się z jej interesami gospodarczymi. W czasie trwania sytuacji kryzysowych Kreml pozostaje w przyjaznych relacjach z Unią Europejską, jednakże w okresie stabilności i harmonii obiera kierunek jednoznacznie antyzachodni². Unia Europejska i Rosja w swych deklaracjach oraz założeniach koncepcyjnych zajmują stanowisko, iż wzajemne relacje opierają się na wspólnych wartościach, zrozumieniu, postawach demokratycznych, co niestety pozostaje tylko postulatem nie mającym odzwierciedlenia w rzeczywistości.

¹ S. Bieleń, K. Chudoliej (red.), *Stosunki Rosji z Unią Europejską*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 2009, s.19.

² Tamże, s.19.

Potwierdzeniem powyższego była sytuacja podczas trwania konfliktu rosyjsko-gruzińskiego w roku 2008, kiedy Unia Europejska przyjęła stanowisko, iż należy postępować bardziej stanowczo w związku z mocarstwowymi ambicjami Rosji - zaczęto dostrzegać jej aspiracje i niepokojące plany. W publikacjach czytamy, że ówczesnie okres ten był najgorszym etapem stosunków europejsko-rosyjskich od początku ich trwania. Okazało się jednak, że kryzys pogłębił się w styczniu 2009 roku, kiedy to Federacja Rosyjska, będąca w konflikcie z Ukrainą przerwała dostawy gazu ziemnego, pozbawiając surowca kraje UE³. Temat surowców energetycznych był powodem najczęstszych sporów na linii Rosja-kraje UE, bardzo często władze w Moskwie wywierały nacisk na kraje, do których dostarczano surowce, manipulując kompaniami naftowymi, zmieniając reguły współpracy. Kreml chciał doprowadzić do sytuacji, w której to Unii Europejskiej zależałoby bardziej na współpracy z Rosją, zwłaszcza na jej sektorze energetycznym⁴.

Bruksela wielokrotnie podkreślała znaczenie misji, którą jest promowanie, rozpowszechnianie oraz wspieranie demokratyzacji Rosji, podczas gdy Kreml, deklarując demokratyczne wartości, daleki był od ulegania zachodnim wzorcom, broniąc swojej specyfiki. Wzory postępowania autokratycznego, nacjonalistycznego, mocarstwowe aspiracje zawsze były i do dzisiejszego dnia są wyznacznikami Federacji Rosyjskiej, która niezależnie od starań czy nacisków ze strony Unii Europejskiej doprowadza do konfliktów, powodując wzajemne uprzedzenia. Rosja deklaruje dążenie do wzorców demokratycznych, jednakże odmiennych od zachodnich, *demokracja* to po rosyjsku zastłona dymna, mająca na celu przysłonięcie tworzenia nowego ustroju, dzięki któremu państwo rosyjskie umocni się na arenie międzynarodowej, odzyska utracone wpływy, zespoli wielonarodowe społeczeństwo i w konsekwencji doprowadzi do potęgi państwa⁵. Takie pojmowanie budowania systemu ustrojowego państwa nie godzi się z prawem obowiązującym w państwach demokratycznych Unii Europejskiej.

Kolejnym obszarem konfliktowym jest podejście Unii Europejskiej i Federacji Rosyjskiej do kształtowania środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego. Jak twierdzi S. Bielań, ład międzynarodowy dla państw członkowskich Unii Europejskiej to wzajemne bezpieczeństwo, które budowane jest na zasadach wzajemnej otwartości oraz przejrzystości, Federacja Rosyjska przeciwna jest wzajemnej kontroli dążącej do ograniczenie

³ R. Czulda, *Rosja-NATO: w stronę partnerstwa czy nowej zimnej wojny?*, [w:] M. Pietrasiak (red.), *Ze studiów nad polityką zagraniczną Federacji Rosyjskiej*, SGH, Piórków Trybunalski, 2013, s. 74.

⁴ S. Bielań, K. Chudoliej (red.), *Stosunki Rosji...*, s. 19.

⁵ Por. S. Bielań, K. Chudoliej (red.), *Stosunki Rosji...*, s. 19.

monopolu państwowego w celu prowadzenia własnej, niezależnej polityki wewnętrznej oraz zagranicznej. Wypowiadając Traktat o redukcji konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie (CFE), ukazała krytycyzm wobec wewnętrznej kontroli i obserwacji. W pewnym stopniu władze rosyjskie starają się opierać na wzorcu Chińskiej Republiki Ludowej, która łączy współpracę i otwartość z Zachodem z odrzuceniem wszelkich ingerencji we własną politykę wewnętrzną⁶.

Na podstawie powyższego można przyjąć, że kwestiami spornymi pozostawało niezmiennie: rozszerzanie Unii Europejskiej o nowych członków, problemy z dostawami gazu rosyjskiego, odmienne definiowanie demokracji, integralności członków UE czy praw człowieka, różnice w postrzeganiu konfliktów na Bliskim Wschodzie oraz kwestie zbrojeń. Unia Europejska rozumiała, że konieczne jest uniezależnienie energetyczne swoich członków od Rosji oraz zwiększenie integralności wewnątrz Unii⁷.

Ostatnia dekada charakteryzowała się w większości działaniami mającymi na celu zacieśnianie wzajemnych relacji zarówno w gospodarce, jak i w rozwoju kultury, edukacji czy ochronie środowiska, aż do roku 2014.

Z pewnością największa zmiana we wzajemnych relacjach nastąpiła po bezprawnej aneksji Krymu przez Rosję, co w konsekwencji doprowadziło do otwartego konfliktu na terytorium Ukrainy. Ówczesne działania zbrojne Federacji Rosyjskiej ukazały, iż jest ona daleka od drogi do demokracji, integracji, harmonii oraz dążenia do zapewniania międzynarodowego ładu i bezpieczeństwa. W realizowanych działaniach brak jej poszanowania wzorców europejskich, a tym samym zagraża bezpieczeństwu międzynarodowemu. Prezydent Rosji rozpoczął działania charakteryzujące politykę imperialną opartą na sile i strachu, na którą Unia Europejska nie może wyrazić zgody. Wraz z USA Unia Europejska podjęła wobec Rosji działania restrykcyjne w postaci sankcji, a tym samym pogłębiła wzajemną niechęć, przez co wizja poprawy wzajemnych relacji wydaje się niemożliwa. Parlament Europejski podkreślił wielokrotnie, biorąc pod uwagę łamanie prawa międzynarodowego przez Rosję, działania o charakterze hybrydowym⁸ oraz przeprowadzenie bezprawnej aneksji Krymu, że nie ma możli-

⁶ Tamże.

⁷ M. Rewizorski (red.), *Unia Europejska w stosunkach międzynarodowych*, DIFIN, Warszawa, 2011, s.39.

⁸ Wojna hybrydowa – według L. Elaka i A. Michalaka to odmiana konfliktu asymetrycznego prowadzonego na trzech równoległych płaszczyznach: bezpośrednich działań wojсковych, propagandowej na obszarze własnego państwa oraz propagandowej na arenie międzynarodowej. Podczas wojny hybrydowej zauważalne są połączenia zagrożenia tradycyjnego (najazd wojsk), nieregularnego (działań partyzanckich), terroryzmu oraz użycia najnowszych technologii (ataki cybernetyczne). W ramach działań hybrydowych unaocznia się kombinacja otwartych i tajnych działań bojowych, prowokacji, i dywersji w połączeniu

wości traktowania Rosji jako partnera strategicznego. Unia Europejska zaczęła obawiać się o przyszłość bezpieczeństwa Europy, podkreślając, że priorytetem europejskich wartości są demokracja, prawa człowieka, suwerenność państw, integralność terytorialna, poszanowanie prawa międzynarodowego, przez co nie widzi możliwości wzajemnej współpracy⁹.

Obustronne relacje nigdy nie znajdowały się w tak niedogodnym położeniu oraz nie były przepełnione wzajemną niechęcią jak od 2014 roku. Unia Europejska podkreśla, że pełne wznowienie współpracy może nastąpić tylko w przypadku, gdy władze Rosji uszanują integralność terytorialną i suwerenność Ukrainy oraz wprowadzą w pełni porozumienie mińskie. Postawy rosyjskie budzą międzynarodowy niepokój, pojawiają się obawy, że Rosja chce podważyć międzynarodowy porządek, o czym może świadczyć, choćby fakt siłowego wyznaczania nowych granic w Europie (wojna na Ukrainie). Niepokój budzą również incydenty, które przypominają działania hybrydowe w państwach bałtyckich. Pojawiają się pytania: Jak daleko w swych działaniach może posunąć się Federacja Rosyjska? Do czego zmierza Kreml i jakie ma cele? Czy jest realnym zagrożeniem dla Unii Europejskiej? Czy Unia Europejska może odeprzeć ewentualne zagrożenia? Częściową odpowiedzią na powyższe pytania jest ciągle doskonalona Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony Unii Europejskiej.

Istota Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony Unii Europejskiej

Unia Europejska to przede wszystkim wspólnota państw o charakterze integracyjnym, które współpracują ze sobą w wymiarze gospodarczym, politycznym, społecznym oraz finansowym. Od początku jej funkcjonowania kwestie obronności stawiane były przez przywódców europejskich na uboczu, co skutkowało nieudanymi krokami w tym obszarze np.: wielokrotnie podjęto bezskuteczne próby utworzenia wspólnoty obronnej UE. Traktat z Maastricht z 1992 roku jednoznacznie wskazywał na odpowiedzialność Unii Europejskiej w zakresie bezpieczeństwa i obrony swoich członków. Brak konsekwentnych kroków w tym obszarze można tłumaczyć nieudolnością ówczesnych przywódców, brakiem zainteresowania, determinacji państw członkowskich oraz słabością celów Unii Zachodnioeuropej-

z negowaniem własnego zaangażowania, co znacznie utrudnia odpowiednią reakcję do tych działań.

⁹ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-20150162+0+DOC+XML+V0//PL> [dostęp: 08.12.2017].

skiej, która miała wykonywać zadania wynikające z polityki obronnej UE¹⁰. Rok 1997 przyniósł ze sobą zmiany w podejściu do obronności i bezpieczeństwa UE, misje petersberskie Unii Zachodnioeuropejskiej zostały włączone do Traktatu o Unii Europejskiej, na podstawie traktatu Amsterdamskiego¹¹, co umożliwiło rozwój Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony, jednocześnie wygaszając Unię Zachodnioeuropejską¹².

Warto zwrócić uwagę na dwa wydarzenia, które miały istotne znaczenie w kształtowaniu Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony, tj.: szczyt francusko-brytyjski w Saint Malo w grudniu 1998 roku, kiedy wydano pierwszą wspólną deklarację dotyczącą obrony europejskiej podkreślającą konieczność stworzenia struktur i zdolności do podejmowania samodzielnych decyzji w zakresie bezpieczeństwa i obrony oraz szczyt państw Unii Europejskiej w Kolonii w roku 1999. Ten drugi można uznać za datę utworzenia Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (EPBiO). Przywódcy państw europejskich zdecydowali o konieczności wprowadzenia zmian w ramach bezpieczeństwa i obrony oraz przedstawili swe konkluzje w deklaracji o umacnianiu *Wspólnej Europejskiej Polityki w dziedzinie Bezpieczeństwa i Obrony (WPBiO)*¹³. Dokument ten był początkiem kształtowania sił, które swe działania miały podejmować niezależnie od działań Sojuszu Północnoatlantyckiego w operacjach zapobiegania konfliktom oraz zarządzania kryzysowego. Zwracał również uwagę na konieczność restruktury-

¹⁰ <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/bezpieczenstwo/1161-wspolna-polityka-bezpieczenstwa-i-obrony-ue> [dostęp: 11.12.2017].

¹¹ Traktat Amsterdamski – podpisany dnia 2 października 1997 roku zaczął obowiązywać od 1 maja 1999 roku. Podstawowym celem podpisania dokumentu było dopasowanie poprzednich traktatów do nowych zmian: poszerzenia Unii Europejskiej o nowe kraje oraz zbliżenia wspólnoty do obywateli państw członkowskich. Do głównych postanowień traktatu można zaliczyć:

- wprowadzenie gender mainstreaming;
- włączenie acquis Schengen w ramy Unii i Wspólnot Europejskich;
- wprowadzenie możliwości uchwalenia sankcji dla państwa członkowskiego, które narusza zasady demokracji;
- wprowadzenie procedur wzmocnionej współpracy;
- wzmocnienie pozycji Parlamentu Europejskiego;
- wzmocnienie prerogatyw Trybunału Sprawiedliwości;
- utworzenie urzędu Wysokiego Przedstawiciela do spraw Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa;
- wprowadzenie koordynacji polityki zatrudnieniowej; utworzono Komitet ds. Zatrudnienia;
- nadanie UE możliwości zlecania Unii Zachodnioeuropejskiej misji różnego typu: od zadań humanitarnych i ratowniczych po działania zbrojne;
- wprowadzenie wspólnych strategii jako instrumentu WPZiB.

¹² <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/bezpieczenstwo/1161-wspolna-polityka-bezpieczenstwa-i-obrony-ue> [dostęp: 11.12.2017].

¹³ Tamże.

zacji przemysłów obronnych krajów członkowskich. Podczas szczytu w Helsinkach w grudniu 1999 roku oficjalnie ogłoszono utworzenie Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony, do której zadań należało:

- stopniowe rozwijanie zdolności Unii Europejskiej do samodzielnego podejmowania decyzji w przypadku wystąpienia kryzysu oraz do prowadzenia samodzielnych operacji reagowania kryzysowego;
- rozwijanie współpracy na linii UE-NATO;
- podnoszenie szybkości reakcji w razie wystąpienia kryzysów;
- utworzenie *Europejskiego Celu*¹⁴.

W traktacie nicejskim podczas spotkania Rady Europejskiej w 2000 roku ustalono, że na ówczesną chwilę EPBiO będzie ograniczała swoją działalność do reagowania na sytuacje kryzysowe, aczkolwiek nie wykluczono możliwości jej przyszłego przeobrażenia. Dopiero w roku 2003 uzyskała ona zdecydowany charakter, a było to związane z przyjęciem Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa oraz ustanowieniem nowego Europejskiego Celu Operacyjnego 2010. Istotnym elementem tejże strategii był rozwój sił szybkiego reagowania zdolnych do ich błyskawicznego odparcia, które miały być odpowiedzią na ewentualne kryzysy militarne. W skład głównych inicjatorów tej idei wchodziły: Wielka Brytania, Francja oraz Niemcy¹⁵.

W odpowiedzi na zmieniającą się sytuację na arenie międzynarodowej w roku 2005 doprowadzono do powstania pierwszych Grup Bojowych, które osiągnęły swą gotowość w 2007 roku i miały stanowić trzon europejskich sił szybkiego reagowania. Zgodnie ze wcześniejszymi założeniami grupy bojowe były pierwszą i podstawową siłą wojskową Unii Europejskiej, jaka pojawiałaby się w rejonie ogarniętym kryzysem, ich kluczowym zadaniem byłoby stabilizowanie sytuacji. Dysponując znacznym potencjałem bojowym, grupy te powinny wykonywać najtrudniejsze zadania o charakterze bojowym, ale także m.in. prowadzić patrole, wystawiać posterunki, ochraniać wybrane obiekty¹⁶. Mają one wykonywać zadania wynikające ze WPBiO, czyli zadania petersburskie, do których należą: operacje humanitarne i ratownicze, utrzymania pokoju, zadania bojowe związane z operacjami zarządzania kryzysowego, z operacjami tworzenia pokoju włącznie, a także zadania wynikające z europejskiej strategii bezpieczeń-

¹⁴ Europejski Cel zakładał, powołanie do roku 2003 sił operacyjnych będących na poziomie korpusu, czyli liczących do 15 brygad (50-60 tys. żołnierzy). Siłom tym wyznaczono kryterium samowystarczalności, co umożliwiło prowadzenie własnego dowodzenia, kontroli, wywiadu oraz zabezpieczenia logistycznego.

¹⁵ <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/bezpieczenstwo/1161-wspolna-polityka-bezpieczenstwa-i-obrony-ue> [dostęp: 11.12.2017].

¹⁶ <http://geopolityka.org/analizy/unia-europejska/anna-antczak-barzan-grupy-bojowe-unii-europejskiej-niewykorzystana-szansa> [dostęp: 11.12.2017].

stwa. Mają przede wszystkim umożliwić Unii Europejskiej nieograniczone angażowanie się w misje i operacje na świecie oraz być zabezpieczeniem dla państw członkowskich w razie ewentualnego konfliktu¹⁷.

Swój obecny kształt Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony zawdzięcza podpisaniu Traktatu Lizbońskiego w 2009 roku, podczas którego zastąpiono nią EPBiO, zwiększono jej zakres, wprowadzono tym samym możliwość stworzenia wspólnej obrony, klauzulę wzajemnej obrony, mechanizmy współpracy strukturalnej oraz klauzulę solidarności¹⁸. Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony miała być odpowiedzią na zmiany zachodzące na świecie, gwarancją bezpieczeństwa państw członkowskich Unii Europejskiej, miała również zapewniać zdolności operacyjne w celu utrzymania pokoju oraz zapobiegania konfliktom. Co istotne, istnieje możliwość stworzenia wspólnej obrony państw członkowskich w ramach WPBiO, o ile Rada Europejska jednomyślnie zaakceptuje takie przedsięwzięcie.

Państwa - członkowie Unii Europejskiej - udostępniają swoje zasoby cywilne i wojskowe w celu realizacji wspólnych działań rozbrojeniowych, realizacji zadań w misjach humanitarnych i ratunkowych, kompleksowego doradztwa wojskowego oraz pomocy wojskowej, realizacji działań zapobiegającym konfliktom, związanych z zarządzaniem kryzysowym oraz w operacjach pokojowych przy poszanowaniu zobowiązań wynikających z Traktatu Północnoatlantyckiego¹⁹.

W Traktacie Lizbońskim znalazł się także zapis dotyczący stałej współpracy strukturalnej (SWS) w zakresie obrony, która ma na celu pogłębianie współpracy pomiędzy państwami członkowskimi. W ramach SWS państwa zobowiązały się do sukcesywnego zwiększania swojego potencjału obronnego, a jej efektem było powstanie wielonarodowych sił europejskich, które posiadają realne możliwości operacyjne i mogą być wykorzystywane w ramach WPBiO²⁰. Pomimo prób wzmocnienia wzajemnej współpracy, wprowadzenia znaczących zmian do Traktatu Lizbońskiego, nie zawiera on rozwiązań oraz nie tworzy narzędzi do harmonizacji procesu wspólnego działania poza jedynie ogólnikowymi deklaracjami o większej integracji. Głównym problemem w Traktacie Lizbońskim jest możliwość wetowania przez członków wszelkich inicjatyw integracyjnych, a brak jednomyślności skutkuje blokowaniem wszelkich przedsięwzięć.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ http://oide.sejm.gov.pl/oide/images/files/pigulki/europejska_polityka_bezpieczestwa_i_obrony_18.08.16.pdf [dostęp: 11.12.2017].

¹⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=URISERV%3Aai0026> [dostęp: 11.12.2017].

²⁰ <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/bezpieczenstwo/1161-wspolna-polityka-bezpieczenstwa-i-obrony-ue> [dostęp: 11.12.2017].

Natomiast największym problemem Europejskiej Polityki Obronnej wydaje się brak konkretyzacji i realnych rozwiązań - z jednej strony widać chęć integracji i zarysy polityki bezpieczeństwa, z drugiej jednak strony kierunki dalszych zmian nie są zakreślone dokładnie²¹.

Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony to jednak nie tylko działania o charakterze militarnym i politycznym, ale również przeciwstawianie się konfliktom na świecie - cele pokojowe. Rozwijające się konflikty spowodowały konieczność wprowadzania skutecznych rozwiązań w celu zapobiegania im, dlatego tak ważna jest działalność pokojowa UE.

Konkludując, Unia Europejska posiada siły i środki do obrony przeciw potencjalnym zagrożeniom, a narzędziem do tego typu przedsięwzięć jest Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony, która ma być gwarantem bezpieczeństwa UE. Niestety pomimo wielu przekształceń, ulepszeń, współczesniania działań WPBiO pozostawiają one wiele do życzenia ze względu na brak konkretnych rozwiązań, niezgodności pomiędzy państwami członkowskimi, które z kolei mogą wynikać z powodu *wypalenia integracyjnego*. Nie można zaprzeczyć ogólnemu wrażeniu, że elity polityczne państw członkowskich po okresie intensywnego rozwoju Unii Europejskiej, rozwoju integracji międzynarodowej, zaczynają powracać ku wartościom państwa narodowego jako odniesieniu do polityki bezpieczeństwa, a nie integracyjnego, jakie wyznaje UE. Renacjonalizacja często stawia Unię w złym świetle i nie pozwala na osiąganie interesów wspólnotowych. Brak wspólnego stanowiska wszystkich członków w sprawach tak kluczowych jak bezpieczeństwo czy energetyka skutkuje niestety brakiem wiarygodności na arenie międzynarodowej. Unia Europejska musi zdać sobie sprawę, że nie wystarczy tworzyć kolejne traktaty i podpisywać je, należy również wdrażać i przestrzegać²².

Autorka stwierdza, że Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony jest narzędziem, które może przeciwstawiać się różnego rodzaju zagrożeniom zarówno potencjalnym ze strony Federacji Rosyjskiej, jak i innym. Jednakże nie będzie to możliwe bez integracji członkowskiej, konsekwencji w podejmowanych decyzjach i zbieżności we wzajemnych celach. Bezwzględna i agresywna Rosja bez trudności podzieli Unię Europejską, jeżeli nie dojdzie do zmian w powyższych sferach działalności Unii. Rozbieżności interesów pomiędzy „unijnymi mocarstwami” oraz przedkładanie interesów narodowych nad wspólnotowe doprowadzi do marginalizacji WPBiO.

²¹ Tamże.

²² Por., K. Przybyła, *Współpraca, rywalizacja czy konflikt? Stosunki Unii Europejskiej i Federacji Rosyjskiej*, Myśl Ekonomiczna i Polityczna nr 1-2/2011, Uczelnia Łazarskiego, Warszawa, 2011, s.141.

Zagrożenia bezpieczeństwa Unii Europejskiej płynące z ekspansywnej polityki Federacji Rosyjskiej

Bezpieczeństwo Unii Europejskiej można rozpatrywać w wielu dziedzinach zarówno politycznej, militarnej i energetycznej, jak i gospodarczej, społecznej czy kulturowej. Niewątpliwie najbardziej sprzyjającą sytuacją byłaby taka, w której w żadnej z tych dziedzin nie dochodziło do załamania poczucia stabilności i harmonii. Niestety zarówno Federacja Rosyjska, jak i Unia Europejska mają swoje priorytety, które nie są zbieżne - odmienne postrzeganie zasad demokracji, przestrzeganie praw człowieka, integracji międzynarodowej, suwerenności krajów i prawa do nienaruszalności granic. Działania, których podjęła się Rosja na Krymie, a później na wschodniej Ukrainie, ukazały przywódcom europejskim jednoznacznie, że stabilność, pokój, zgoda i bezpieczeństwo europejskie są zagrożone.

Federacja Rosyjska zmieniła swoją filozofię działania w kształtowaniu bezpieczeństwa europejskiego, posunęła się do użycia siły wobec najbliższego sąsiada Unii, co poskutkowało nałożeniem na nią sankcji przez UE i USA oraz do działań mających na celu zabezpieczenie interesów członków wspólnoty. Unia Europejska i Stany Zjednoczone sięgnęły po narzędzia nacisku, które wcześniej stosowane były tylko wobec niebezpiecznych reżimów. Rosja stała się dla Unii Europejskiej państwem zagrażającym bezpieczeństwu nie tylko europejskiemu, ale także światowemu. Prawdopodobnie wynika to z faktu, że Federacja Rosyjska nigdy nie pogodziła się z utratą statusu decydenta światowego, wielkiej potęgi, którą nazywano Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich. Aneksja Krymu udowodniła, że Rosja daleka jest od pokojowego współistnienia, a jej imperialistyczne ambicje zakorzenione są na tyle głęboko, że gotowa jest łamać prawo, podejmować samodzielne działania, ryzykować izolacją międzynarodową i kryzysami wewnątrzpaństwowymi, tylko po to by odbudować swoją potęgę.

Bezpieczeństwo Unii Europejskiej nierozzerwalnie wiąże się z relacjami poszczególnych członków UE z Rosją - zbyt dobre stosunki poszczególnych państw, podczas kiedy inne będą w niedogodnym położeniu, obniżą ogólny poziom bezpieczeństwa Unii. Większa dbałość członków o swoje interesy narodowe aniżeli o interesy wspólnotowe także wpływać może na pogłębianie niestabilności. Praktyka ostatnich lat wskazuje, że gwarancją bezpieczeństwa powinny być: jedność członkowska Unii, integracja oraz prowadzenie wspólnej polityki wobec Rosji.

Analiza literatury przedmiotu wskazuje, że Unia Europejska zagrożona jest działaniami o charakterze hybrydowym, które mają na celu pogłębienie wewnętrznych podziałów i wzajemnych niechęci państw członkowskich, a w konsekwencji doprowadzenie do jej rozłamów. Do działań tych można zaliczyć:

- działania propagandowe;
- presje gospodarcze, polityczne i społeczne;
- zastraszanie;
- akty terroryzmu;
- destabilizację wewnętrzną, podczas której państwa nie wiedzą, że są atakowane.

Dotychczasowe publikacje poruszające tę problematykę pozwalają autorce przyjąć, że kolejnymi zagrożeniami, które dotknąć mogą Unię Europejską, są:

- prowadzenie oddzielnej polityki Rosji z poszczególnymi państwami członkowskimi, które ma na celu próbę podziału wewnątrz Unii;
- eskalację konfliktu na Ukrainie oraz rozpoczęcie destabilizacji państw rejonu Morza Bałtyckiego;
- wykorzystywanie niezależnienia energetycznego niektórych państw w celu osiągnięcia własnych celów politycznych;
- wzrost zagrożeń związanych z przestępczością zorganizowaną;
- rozprzestrzenianie BMR;
- wzrost działań o charakterze nacjonalistycznym w państwach europejskich;
- przerwanie dostaw towarów spożywczych - zarówno importu jak i eksportu;
- wzrost działań o charakterze cyberterrorystycznym;
- deprecjonowanie wizerunku przywódców europejskich²³.

Dopełnieniem najbardziej prawdopodobnych zagrożeń, według autorki, jest ingerencja rosyjska w wewnętrzne sprawy Unii, co w konsekwencji może skutkować wewnętrznymi konfliktami i podziałami pomiędzy państwami członkowskimi. Federacja Rosyjska nie od dziś faworyzuje część państw europejskich, lekceważąc inne, dlatego oczekuje w perspektywie strategicznej na nieodwracalne podziały wewnątrz Unii.

Wzajemna współpraca i harmonia pomiędzy Unią i Rosją wydawałaby się konieczna, ponieważ relacje tych dwóch podmiotów kształtują stabilność regionu, zatem wzajemne partnerstwo gwarantuje bezpieczeństwo. Niestety istnieje wiele barier współpracy Rosji z UE, do których zalicza się:

- powiązania handlowe - każdy konflikt na linii Rosja - Unia rodzi ryzyko wojny handlowej, której początki są już zauważalne;
- uzależnienie energetyczne państw europejskich od Federacji Rosyjskiej - dopóki UE nie stworzy warunków, dzięki którym stanie się niezależna w sferze energetyki, dopóty będzie to jedna z barier wykorzystywanych celowo przez rosyjskie władze;

²³ L. Elak, A. Michalak, *Taktyka przeciwdziałania wojnie hybrydowej*, Sprawozdanie z realizacji tematu badawczego nr. II.2.19.2.0.

- odmienne postrzeganie zasad demokratycznych: praw człowieka, wolności, integracji, bezpieczeństwa, zaufania i sprawiedliwości;
- brak wspólnej przestrzeni bezpieczeństwa;
- imperialistyczne skłonności rosyjskie, w tym chęć do rozbudowy swej strefy wpływów;
- różnice cywilizacyjne - stabilność regionu zależy od relacji przedstawicieli dwóch różnych cywilizacji - zachodniej i prawosławnej. Pierwszą reprezentuje Europa wraz ze swoimi wartościami, które ją ukształtowały. Ośrodkiem drugiej jest właśnie Federacja Rosyjska. Według Samuela Huntingtona, od zachodniego chrześcijaństwa odróżnia ją: *bizantyjski rodowód, odrębna religia, dwieście lat panowania tatarskiego, biurokratyczny despotyzm oraz ograniczony kontakt z Renesansem, Reformacją, Oświeceniem i innymi zjawiskami tak ważnymi dla Zachodu*²⁴.
- gospodarka, w tym sankcje nałożone na Rosję w związku z jej działaniami na Ukrainie.

Powyższe bariery kształtują wzajemne relacje. Od lat za najprawdopodobniej najważniejszą barierę uważa się partnerstwo energetyczne. Unia Europejska podjęła już działania w celu zmniejszenia uzależnienia krajów członkowskich od dostaw z Rosji, jednakże nadal ponad połowa importowanych źródeł energii pochodzi z terenów byłego ZSRR²⁵. Dla Rosji od zawsze była i jest to nadal swego rodzaju karta przetargowa do osiągnięcia celów politycznych.

Kwestią, której nie można pominąć, są zależności pomiędzy relacjami rosyjsko-europejskimi, a europejsko-amerykańskimi. Rywalizacja Stanów Zjednoczonych z Rosją na arenie światowej, chęć posiadania największej sfery wpływów, kładzie piętno na wzajemnych relacjach Unii z Rosją. Większość państw członkowskich należy jednocześnie do Sojuszu Północnoatlantyckiego, który znajduje się na szczycie listy wrogów Rosji. Bezpieczeństwo Unii Europejskiej, posiadającej sprzymierzeńca w Stanach Zjednoczonych wyznającego te same wartości, bezsprzecznie wzrasta. Autorka zwraca jednak uwagę, że o ile obecnie wzajemne korelacje wydają się w sprzyjającym położeniu, o tyle ta sytuacja może ulec zmianie, jeśli Stany Zjednoczone ponad głowami europejskich przywódców zaczną budować odmienne do obecnych stosunki z Rosją.

Literatura przedmiotu wskazuje na możliwości poprawy wzajemnych stosunków pomiędzy Rosją a Unią Europejską za pomocą działań takich jak: wzajemny dialog, nawiązanie strategicznego partnerstwa w polityce bezpieczeństwa, wycofanie unijnych i amerykańskich sankcji, czy też od-

²⁴ K. Przybyła, *Współpraca, rywalizacja...*, s. 134.

²⁵ R. Kuźniar (red.), *Rocznik Strategiczny 2015/2016, SCHOLAR*, Warszawa, 2016, s. 153.

mienne: polityka unijna z pozycji siły, uniezależnienie państw europejskich od Rosji, utrzymanie solidarności wewnątrz Unii, które mogą zapobiec ekspansywnej polityce Rosji w przyszłości.

Na podstawie analizy literatury przedmiotu autorka przyjmuje stanowisko, iż poprawa obecnych relacji Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską jest niemożliwa. Działania takie jak: aneksja Krymu czy rozpoczęcie starcia militarnego na terytorium Ukrainy, uniemożliwiają wzajemną współpracę i stawiają jej przyszłość w niesprzyjającym świetle. Wzajemna współpraca – pomimo wielu korzyści, które zapewne dawałaby zarówno Rosji, jak i Unii, musiałaby się niewątpliwie wiązać z wieloma ograniczeniami. Zapominanie o przewinieniach partnera (np.: łamanie praw człowieka, działania zbrojne) nie jest korzystne w kontekście międzynarodowego zaufania, i może być kompromitujące w ocenie społeczeństw²⁶. Po krytycznej analizie literatury poruszającej omawianą problematykę oraz po zapoznaniu się z historią wzajemnych relacji europejsko-rosyjskich, nie widać możliwości na pokojowe skłonienie Federacji Rosyjskiej do rezygnacji ze swej ekspansywnej polityki i mocarstwowych aspiracji, stąd przeświadczenie, że trwający obecnie układ relacji pozostanie bez zmian.

Analiza literatury pozwala także twierdzić, iż wśród państw zagrożonych ekspansywną polityką Rosji oraz jej imperialistycznymi skłonnościami znajdują się głównie kraje rejonu Morza Bałtyckiego. Po bezprawnym przejęciu Krymu Federacja Rosyjska ukazała jednoznacznie, że nie będzie przestrzegać międzynarodowych zasad, które ograniczałyby realizację jej celów. Łamiąc wszelkie obowiązujące prawa międzynarodowe (Kartę Narodów Zjednoczonych, umowy z Ukrainą oraz porozumienie Budapesztańskie z roku 1994), podjęła się działań w celu rozbudowy swej strefy wpływów na byłe kraje ZSRR. Dla przywódców europejskich prawdopodobny staje się scenariusz ataku na Litwę, Łotwę i Estonię w perspektywie kilkunastu lat, a być może nawet ingerencji rosyjskiej na Białorusi, w Polsce, Gruzji, Mołdawii, Bułgarii czy Rumunii. W swoich decyzjach przywódcy rosyjscy muszą zdawać sobie sprawę z konsekwencji takich działań. Atak na państwa bałtyckie automatycznie uruchamia artykuł 5 Traktatu Północnoatlantyckiego, jakiegokolwiek napięcie z krajami członkowskimi Unii Europejskiej pociągnie za sobą kryzys w relacjach z całą Unią Europejską i USA.

Pomimo wielu zarzutów wobec Unii Europejskiej, krytyki wobec podejmowanych działań, autorka stwierdza, że gospodarczo-polityczny związek 28 demokratycznych państw posiada siły i środki, by zagwarantować bezpieczeństwo swym członkom. O ile bezpieczeństwo militarne nieroz-

²⁶ Por., K. Przybyła, *Współpraca, rywalizacja...*, s.134.

rwalnie wiąże się z działalnością NATO, o tyle w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego, gospodarczego czy społecznego Unia posiada mechanizmy i narzędzia, którymi może je zagwarantować.

Zakończenie

W niniejszym artykule autorka odpowiedziała na następujące pytanie badawcze: *Jakie niebezpieczeństwa mogą zagrażać Unii Europejskiej w związku z ekspansywną polityką zagraniczną Federacji Rosyjskiej?* Uzyskany materiał badawczy pozwala stwierdzić, że Rosja może stać się realnym zagrożeniem dla krajów członkowskich Unii Europejskiej. Działania Kremla obniżają poziom bezpieczeństwa Unii Europejskiej, a co najgorsze należy przypuszczać, że w perspektywie kilkudziesięciu lat zagrożone ingerencją rosyjską mogą być także inne państwa (w tym najbardziej prawdopodobne - państwa basenu Morza Bałtyckiego).

Konflikt trwający na Ukrainie uwidocznili problemy państw członkowskich Unii Europejskiej we wzajemnej solidarności, przemawianiu jednym głosem. Ukazał niesprawności, mankamenty i nieprawidłowości Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony oraz konieczność stworzenia Wspólnej Europejskiej Polityki Energetycznej. Federacja Rosyjska rozpoczęła działania mające na celu zwiększenie swojej strefy wpływów w sposób najbardziej niebezpieczny, tzn. z pozycji siły, na którą państwa europejskie nie mogły wyrazić zgody. Konieczne stało się podjęcie kroków zapewniających bezpieczeństwo i dbałość o interesy krajom członkowskim. O ile okoliczności nie sprzyjają umacnianiu kontaktów pomiędzy Unią Europejską a Federacją Rosyjską, o tyle całkowite zaniechanie wzajemnej współpracy staje się niemożliwe. Nie można bowiem lekceważyć faktu, że te dwa podmioty mają wiele wspólnych, powiązanych ze sobą spraw i interesów. Rozwijające się konflikty na świecie, kryzys migracyjny, eskalacja BMR, nasilenie działalności ugrupowań terrorystycznych - to aspekty wiążące wzajemne interesy i generujące wzajemną współpracę.

Wyniki analizy literatury przedmiotu zaprezentowane w powyższym tekście potwierdzają zasadność podjętego przez autorkę wysiłku na rzecz uzyskania wiedzy dotyczącej poziomu bezpieczeństwa Unii Europejskiej w związku z ekspansywną polityką rosyjską. Podjęty temat niewątpliwie wymaga dalszych badań, ponieważ obszar tej problematyki ma ogromne spektrum, a sytuacja w regionie ulega ciągłym zmianom. Potwierdza się tym samym zasadność przeprowadzenia dalszych badań w podjętym obszarze, przy czym treści przedstawione w niniejszym artykule stanowią do tego doskonałą podstawę wyjściową.

Bibliografia

1. Bieleń Stanisław, Konstantin Chudoliej (red.), *Stosunki Rosji z Unią Europejską*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 2009.
2. Bryc Agnieszka, Legucka Agnieszka, Włodkowska-Bagan Agata (red.), *Bezpieczeństwo Obszaru Poradzieckiego*, DIFIN, Warszawa, 2011.
3. Ciupiński Andrzej, *Zdolności wojskowe Unii Europejskiej. Perspektywy grup bojowych*, Rocznik Integracji europejskiej, nr 8/2014, Uniwersytet Adama Mickiewicza, Poznań, 2014.
4. Elak Leszek, Michalak Artur, *Taktyka przeciwdziałania wojnie hybrydowej*, Sprawozdanie z realizacji tematu badawczego nr. II.2.19.2.0.
5. Kuźniar Roman (red.), *Rocznik Strategiczny 2015/2016*, SCHOLAR, Warszawa, 2016.
6. Pietrasiak Małgorzata (red.), *Ze studiów nad polityką zagraniczną Federacji Rosyjskiej*, SGH, Piotrków Trybunalski, 2013.
7. Przybyła Katarzyna, *Współpraca, rywalizacja czy konflikt? Stosunki Unii Europejskiej i Federacji Rosyjskiej*, Myśl Ekonomiczna i Polityczna, nr 1-2/2011, Uczelnia Łazarskiego, Warszawa, 2011.
8. Raś Maciej, *Polityka Rosji wobec Europy środkowo-wschodniej*, Prace Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej, t. 26, Lublin, 2010.
9. Rewizorski Marek (red.), *Unia Europejska w stosunkach międzynarodowych*, DIFIN, Warszawa, 2011.
10. Sobczyk Kamil, *Konflikt na Ukrainie – porażka czy szansa dla Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony Unii Europejskiej?*, Bezpieczeństwo Narodowe, I/2015, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa, 2015.

Źródła internetowe

1. <http://eur-lex.europa.eu>
2. <http://geopolityka.org>
3. <http://oide.sejm.gov.pl>
4. <http://stosunki-miedzynarodowe.pl>
5. <http://www.europarl.europa.eu>

THE EUROPEAN UNION IN THE FACE OF THREATS COMING FROM THE RUSSIAN FEDERATION

In this paper, the author presents the results of her research into security threats to the European Union member states issued by the Russian Federation. The main purpose of the paper is to show the dangers resulting from Russia's imperialist ambitions, its expansive foreign policy, and its

influence on the European countries. Moreover, the author also discusses the possibilities of preventing these threats. The paper analyses the relations between Russia and the European Union, and discusses the possibilities that the Common Security and Defense Policy provides for the European countries.

Keywords: European security, threats to the EU, Common Security and Defence Policy, Russia-EU relations, international relations